



УДК 346.62

## ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ КРИПТОВАЛЮТ ЯК ЗАСОБУ ПЛАТЕЖУ В ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИНАХ

Пилипишин С.С.,

викладач правових дисциплін циклової комісії суспільних дисциплін  
Уманський гуманітарно-педагогічний коледж імені Т.Г. Шевченка

Стаття присвячена проблемам правового забезпечення використання криптовалют як засобу платежу в господарських відносинах. Автор аналізує зазначені проблеми. Запропоновано спосіб вирішення проблем правового забезпечення використання криптовалют як засобу платежу в господарських відносинах шляхом внесення змін до чинного законодавства України.

**Ключові слова:** криптовалюта, правове забезпечення, платіжна система, фінансові послуги, розрахунки.

Статья посвящена проблемам правового обеспечения использования криптовалют в качестве средства платежа в хозяйственных отношениях. Автор анализирует указанные проблемы. Предложен способ решения проблем правового обеспечения использования криптовалют в качестве средства платежа в хозяйственных отношениях путем внесения изменений в действующее законодательство Украины.

**Ключевые слова:** криптовалюта, правовое обеспечение, платежная система, финансовые услуги, расчеты.

### Pylypyshyn S.S. LEGAL APPLICATION OF THE USE OF CRYPTO CURRENCY AS A MEANS OF PAYMENT IN ECONOMIC RELATIONS

The article is devoted to the problems of legal support for the use of crypto currencies as a means of payment in economic relations. The author analyzes the problems of legal support for the use of crypto currencies as a means of payment in economic relations. A method of elimination of problems of legal support of using crypto currencies as a means of payment in economic relations by introducing amendments to the current legislation of Ukraine is proposed.

**Key words:** crypto currency, legal support, payment system, financial services, settlements.

**Постановка проблеми.** Проблема правового забезпечення використання криптовалют як засобу платежу в господарських відносинах зумовлена об'єктивними причинами. Перша – анонімність; другою причиною є те, що держава не може контролювати емісію й операції із криптовалютами як засобами платежу, оскільки немає єдиного емісійного центру; третя – невизначений правовий статус криптовалют в більшості держав або заборона використання їх як засобу платежу.

**Ступінь розробленості проблеми.** Проблемам правового забезпечення використання криптовалют присвячені роботи таких вітчизняних учених, як: К. Ярова [1], яка розкрила правовий статусу криптовалют в Україні, Б. Дерев'янку [2], який дослідив ризики, пов'язані із розрахунками криптовалютою, та закордонних науковців: О. Дудіної, О. Селіної, Д. Павеліна [3], які дослідили економічну природу криптовалют.

**Мета статті** – з'ясування проблем правового забезпечення використання криптовалют як засобу платежу в господарських відносинах в Україні.

**Виклад основного матеріалу.** Н. Поливка, розглядаючи питання, чи є криптовалюти грошима та засобом платежу, зазначає, що, наприклад, у Сполучених Штатах Америки (далі – США) вже сформувалася прецедентна практика, яка визначає криптовалюту як «валюту, або ж іншу форму грошей». Позиція американських суддів була підтверджена і Financial Crimes Enforcement Network (FinCEN), який 2013 р. кваліфікував різновид криптовалюти Bitcoin як «одну з форм грошей». Про-

те інший впливовий американський орган – Internal Revenue Service (“IRS”) – визначив, що для цілей федерального оподаткування криптовалюту варто трактувати не як «форму грошей», а як власність.

У Федеративній Республіці Німеччина криптовалюта Bitcoin має статус «приватних коштів». The German Federal Financial Supervisory Authority (BaFin) визначає його як приватні кошти, які використовуються для оплати і замінюють традиційну валюту в цивільно-правових договорах.

Що стосується регулювання криптовалют на прикладі Bitcoin в Європейському Союзі (далі – ЄС), то в жовтні 2012 р. Європейський центральний банк опублікував доповідь щодо статусу Bitcoin і проаналізував його юридичний зміст на відповідність чинному законодавству ЄС. Було висловлено припущення про те, що Bitcoin може мати правовий статус, аналогічний електронним грошам [4].

К. Пашенко зробив висновок, що, на відміну від електронних грошей, криптовалюти не мають офіційного емітента і не передплачені фіатними грошима. Також необхідно зазначити, що обіг електронних грошей можна відстежити (емітент контролює обіг електронних грошей у межах своєї платіжної системи), тоді як обіг криптовалют завжди анонімний (транзакції із криптовалютами здійснюються великою кількістю розподілених серверів, через що контроль за обміном криптовалют між користувачами неможливий, оскільки ідентифікація власників криптовалют і фіксація факту їх зміни ґрунтуються на сучасних засобах криптографічного захисту, які неможливо

«зламати» чи «обійти» сучасними технічними засобами) [5, с. 99]. Зауважимо, що використання криптовалюти як засобу платежу суперечить вимозі п. 5 Сорока рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) [6], в якому зазначено, що фінансові установи не повинні відкривати анонімні рахунки або рахунки на явно фіктивні імена, що, своєю чергою, порушує Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 14 жовтня 2014 р. № 1702-VII, спрямований на захист прав і законних інтересів громадян, суспільства і держави, гарантування національної безпеки шляхом визначення правового механізму протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню поширення зброї масового знищення, а також формування загальнодержавної багатоджерельної аналітичної бази даних для надання правоохоронним органам України й іноземних держав можливості виявляти, перевіряти і розслідувати злочини, пов'язані з відмиванням коштів та іншими незаконними фінансовими операціям [7].

Б. Дерев'яно, розглядаючи криптовалюту як засіб платежу, дійшов висновку, що основні правові й інші (економічні, технічні, організаційні тощо) ризики проведення операцій із криптовалютою для її власників – громадян і суб'єктів господарювання України такі:

- правовий ризик односторонньої зміни фірмою – надавачем послуг із розміщення гаранції умов договору і введення оплати за надання окремих послуг і здійснення певних операцій; відсутність правового регулювання здійснення операцій із криптовалютами; рекомендації Національного банку України (далі – НБУ) не проводити такі операції; покладання захисту законних інтересів на самих власників гаранції криптовалюти; вказівка щодо заборони їх використання в декількох нормах законодавства і можливість вжиття не названих прямо заходів відповідальності;

- економіко-правовий ризик полягає в можливості падіння попиту на криптовалюту через підвищення попиту на реальні товари, економічну кризу, світову війну тощо або через заборону державою однієї та появу нової криптовалюти;

- технологічний ризик, що полягає в можливості заволодіння сторонніми особами інформацією про ID гаманця і паролі, зокрема, у можливості передачі цієї інформації третім особам фірмою – надавачем послуг із розміщення гаранції, пошкодження програмного обладнання або самого комп'ютера власника гаманця; у можливості банальної втрати і не відновлення ID гаманця та/або пароля його власником [8, с. 37–38].

О. Дудіна, О. Селіна, Д. Павелін вказують на такі переваги криптовалют на прикладі Bitcoin та інших видів криптовалют.

По-перше, легше і безпечніше надіслати Bitcoin інтернетом, ніж надіслати грошові кошти, оборот яких контролюється державою.

По-друге, використання Bitcoin для оплати товарів означає уникнення використання кредитної картки, валюти або електронних платіжних систем, наприклад «QIWI», які більш вразливі щодо шахрайства, на відміну від криптовалюти.

Графік емісії криптовалюти Bitcoin визначений програмою і заздалегідь відомий. Після того як згенеровані останні монети, їхня кількість не буде змінюватися. Економіка Bitcoin побудована на дефляційній моделі, що викликає побоювання в багатьох економістів. Але вони не знаходять практичного обґрунтування. Емісія валюти Bitcoin встановлена на позначці 21 млн. монет. Bitcoin FAQ вважає, що кінцева одиниця цієї валюти буде здобута 2140 р. (у даний час приблизно 12,4 млн. Bitcoin у світі) [9, с. 563].

Необхідно зауважити, що рух криптовалют здійснюється всередині піррингової платіжної системи, де відсутній центральний адміністратор і емітент платіжного засобу, вищезазначені платіжні системи базуються на комп'ютерній мережі типу peer-to-peer (або P2P), засновані на принципі рівноправності учасників і характеризуються тим, що їхні елементи можуть зв'язуватися між собою, на відміну від традиційної архітектури, коли лише окрема категорія учасників, яка називається серверами, може надавати певні сервіси іншим. У чистій peer-to-peer-мережі немає поняття «клієнт» або «сервер», лише рівні вузли, які водночас функціонують як клієнти та сервери щодо інших вузлів мережі. Ця модель мережевої взаємодії відрізняється від клієнт-серверної архітектури, в якій зв'язок здійснюється лише між клієнтами та центральним сервером. Така організація дозволяє зберігати працездатність мережі за будь-якої конфігурації доступних її учасників. Проте практикується використання P2P-мереж, які все ж таки мають сервери, але їхня роль полягає вже не в наданні сервісів, а в підтримці інформації щодо сервісів, які надаються клієнтами мережі [10, с. 124]. Звертаємо увагу на те, що п. 1.24 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» визначено, що платіжна система – платіжна організація, учасники платіжної системи та сукупність відносин, що виникають між ними під час проведення переказу коштів [11]. Проведення переказу коштів є обов'язковою функцією, що має виконувати платіжна система, тобто необхідно внести зміни до Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» у частині функціонувань платіжних систем і порядку їхньої діяльності, а також до Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12 липня 2001 р. № 2664-III, де зазначити, що фінансовими вважаються послуги, пов'язані з обігом криптовалют [12].

Аналогічної позиції дотримується М. Мельничук, який зауважує, що аналіз міжнародної практики та висновків експертів щодо правового регулювання віртуальної валюти дозволяє нам дійти висновку, що для розвитку електронної комерції в Україні необхідно внести зміни до законодавства і надати змогу здійс-



нювати платежі не лише гривнею, а й криптовалютою. Необхідна належна законодавча база у сфері обігу криптовалюти й ефективний механізм її реалізації для захисту прав осіб, які укладають цивільно-правові та господарсько-правові договори. Не варто обмежувати емісію й обіг криптовалюти, оскільки це шлях країн із неефективною економікою, в яких домінують екстрактивні інститути. Потрібен посилений державний контроль за діяльністю криптовалютних бірж, оскільки банкрутство може призвести до великих збитків для економіки країни [13, с. 108].

У Верховній Раді України народними депутатами І. Єфремовою, Л. Денісовою, І. Котвицьким, І. Рибакіном, С. Войцеховською зареєстрований проект закону «Про обіг криптовалюти в Україні» № 7183 від 6 жовтня 2017 р. [14].

У висновку Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України на вищезгаданий проект закону зазначено, що на нинішньому етапі розвитку ринку криптовалют більш доцільним для забезпечення належного правового регулювання відповідних суспільних відносин було б обмеження внесенням деяких змін загального характеру до законів України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», «Про Національний банк України» та деяких інших законів, надавши перевагу конкретизації порядку здійснення діяльності із криптовалютами у відповідних підзаконних нормативно-правових актах без ухвалення окремого закону про це. Водночас про недоречність ухвалення такого закону свідчить, зокрема, й те, що текст законопроекту складається всього з 9 статей, причому безпосередньому правовому регулюванню присвячені лише 7 із них (з яких 1 має бланкетний (відсильний) характер), а ще у 2 – визначаються терміни та склад законодавства.

Потребує уточнення визначення змісту терміна «криптовалютні транзакції» у п. 4 ч. 1 ст. 1 проекту. Зокрема, «криптовалютна транзакція» визначається як «операція по переміщенню криптовалюти, відомості про яку зберігаються в системі блокчейн». Проте з англійської мови «транзакція» перекладається, зокрема, як «правочин», який, згідно з його визначенням у ч. 1 ст. 201 Цивільного кодексу України, є дією особи, спрямованою на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків. На нашу думку, надмірне використання іноземної термінології в проекті може призвести до неоднозначності в тлумаченні його відповідних положень. Крім того, невизначеним у проекті є зміст терміна «переміщення криптовалюти», без чого залишається незрозумілим і зміст терміна «криптовалютні транзакції» [15]. З висновком Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України від 5 лютого 2018 р. ми погоджуємося цілком, оскільки в п. 1.24. ст. 1 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» передбачено, що переказ коштів (далі – переказ) – рух певної суми коштів із метою її зарахування на рахунок отримувача або видачі йому в готівковій формі. Ініціатор і отримувач можуть

бути тією самою особою. Тобто в даному разі необхідно вживати поняття «переказ криптовалют між учасниками платіжної системи» [16].

У висновку Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України від 5 лютого 2018 р. щодо проекту закону України «Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні» № 7183–1 від 10 жовтня 2017 р. зазначено, що даний законопроект поданий як альтернативний до проекту закону України «Про обіг криптовалюти в Україні» (реєстр. № 7183 від 6 жовтня 2017 р.). У зв'язку із цим під час його розгляду можуть бути використані положення висновку Головного управління № 16/3–68/7183 на цей проект і зауважено, що на нинішньому етапі розвитку ринку криптовалют більш доцільним для забезпечення належного правового регулювання відповідних суспільних відносин було б обмеження внесенням деяких змін загального характеру до законів України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», «Про Національний банк України» та деяких інших законів, надавши перевагу конкретизації порядку здійснення діяльності із криптовалютами у відповідних підзаконних нормативно-правових актах без ухвалення спеціального закону про криптовалюту тощо [17].

**Висновки.** На підставі проведеного дослідження сформовані такі висновки. З метою усунення проблем правового забезпечення використання криптовалют як законного платежу в господарських відносинах на території України необхідно внести зміни до Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» щодо порядку регулювання діяльності платіжних систем, де засобом платежу є криптовалюта, а також встановлення механізму контролю НБУ за учасниками вищезгаданих платіжних систем для недопущення порушень вимог Сорока рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF). Крім того, також необхідно внести зміни до Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», де передбачити норму права, за якою до фінансових послуг належать операції з емісією й обігом криптовалют.

#### ЛІТЕРАТУРА:

1. Ярова К. Криптовалюта: визначення правового статусу в Україні. Молодий вчений. 2017. № 10(50). С. 1117–1119.
2. Дерев'яно Б. Ризики здійснення операцій із криптовалютою (біткойнами) громадян і суб'єктів господарювання України. Форум права. 2017. № 3. С. 33–39.
3. Дудина О., Селина О., Павелин Д. Биткоин – валюта майбутнього. Фундаментальные исследования. 2016. № 3–3. С. 561–565.
4. Поливка Н. Криптовалюти і «різноманітні біткойни». Юридична газета. 2015. № № 22–23 (468–469). URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/informaciyne-pravo-telekomunikaciyi/kriptovalyuti-i-riznomanitni-bitkoini.html> (дата звернення: 28.02.2018).
5. Пашенко К. Порівняльний аналіз фінансово-правової сутності електронних грошей та криптовалют. Підприємство господарство і право. 2017. № 7. С. 97–100.

6. Сорак рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) від 25 вересня 2003 р. Законодавство України: база даних / ВР України. URL: [http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/835\\_001](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/835_001) (дата звернення: 28.02.2018).

7. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1702–VII. Законодавство України: база даних / ВР України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1702-18> (дата звернення: 28.02.2018).

8. Дерев'яно Б. Ризики здійснення операцій із криптовалютою (біткойнами) громадян і суб'єктів господарювання України. Форум права. 2017. № 3. С. 33–39.

9. Дудина О., Селина О., Павелин Д. Биткоин – валюта будущего. Фундаментальные исследования. 2016. № 3–3. С. 561–565.

10. Доманецька І., Петрушенко М., Федусенко О., Федусенко А. Імітаційна модель функціонування вузла пірингової мережі. Управління розвитком складних систем. 2012. Випуск 12. С. 124–132.

11. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2346–III. Законодавство України: база даних / ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2346-14> (дата звернення: 28.02.2018).

12. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12 липня 2001 р.

№ 2664–III. Законодавство України: база даних / ВР України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2664-14> (дата звернення: 23.02.2018).

13. Мельничук М. Віртуальна валюта як юридичний феномен в електронній комерції. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2017. Випуск 5. Том 1. С. 106–109.

14. Проект закону України від 6 жовтня 2017 р. № 7183 Про обіг Криптовалюти в Україні. Законодавство України: база даних / ВР України. URL: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=62684](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62684) (дата звернення: 23.02.2018).

15. Висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України на проект закону України «Про обіг криптовалюти в Україні» (реєстр. № 7183 від 6 жовтня 2017 р.). Законотворчіть: база даних / ВР України. URL: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=62684](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62684) (дата звернення: 28.02.2018).

16. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2346–III. Законодавство України: база даних / ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2346-14> (дата звернення: 28.02.2018).

17. Висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України від 5 лютого 2018 р. на проект закону України «Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні» № 7183–1 від 10 жовтня 2017 р. Законотворчіть: база даних / ВР України. URL: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=62710](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62710) (дата звернення: 28.02.2018).